

ВІЙСЬКОВА ЕКСПЕРТИЗА ТА ЇЇ РОЛЬ У СПРАВАХ ПРО ВІЙСЬКОВІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Аналіз кількості призначених для проведення в Харківському НДІСЕ військових експертиз та досліджень, показав, що за останні роки, їх загальна кількість збільшилася в декілька разів, що свідчить про погіршення стану військового правопорядку в Збройних Силах і військових формуваннях України. Збільшення загальної кількості військових злочинів і правопорушень, вчинених військовослужбовцями, які за своїми наслідками є суспільно-небезпечними для держави, суспільства і цивільного населення, негативно впливають на боєготовність та боєздатність військових підрозділів та частин, а в цілому і на національну безпеку нашої держави.

Доречно відмітити, що у чинному законодавстві України (Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, а також Дисциплінарний Статут Збройних Сил України та інші) визначено 59 видів військових злочинів і правопорушень. Як відомо, до військовослужбовців і прирівняних до них осіб (коло яких визначено чинним законодавством України) [1], застосовується такі види юридичної відповідальності:

- 1) цивільно-правова (на загальних підставах) – за спричинення шкоди третім особам;
- 2) дисциплінарна – за скоєння проступків;
- 3) адміністративна – за скоєння адміністративних правопорушень;
- 4) матеріально-правова – за скоєння проступків (злочинів), під час виконання службових обов'язків, внаслідок чого була причинена матеріальна шкода;
- 5) кримінально-правова – за скоєння військових злочинів.

Відповідно до ст. 401 Кримінального кодексу України (розділ XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)»: «військовими злочинами визнаються злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів» [1].

З метою об'єктивного розгляду справ щодо військових злочинів та адміністративних правопорушень, які виникають під час повсякденної діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України, з 2015 року в системі судово-експертних установ Міністерства юстиції України започаткований і введений новий вид судової експертизи – військова експертиза, до основних завдань якої належать:

- встановлення обставин застосування та дій військових формувань;
- встановлення обставин, що призвели до настання тяжких наслідків, загибелі людей (військовослужбовців, працівників Служби безпеки України, Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших представників міністерств і відомств, цивільного населення), втрати озброєння, військової техніки, об'єктів державної влади та інфраструктури, особистого майна громадян під час застосування військових формувань;
- встановлення відповідності дій (бездіяльності) посадових осіб вимогам керівних документів (покладених обов'язків) [4].

Як зазначено в роботі [5] «... визначений перелік основних завдань є повним, але зазначені в рекомендаціях орієнтовні питання, які вирішуються при проведенні судової військової експертизи, не охоплює всього спектру завдань, які можуть бути вирішені при її виконанні...».

На підтвердження цієї думки, в експертній практиці фахівців та науковців Харківського НДІСЕ, які мають відповідну військову освіту і кваліфікацію судового експерта для проведення військових експертиз та досліджень, при вирішенні експертних завдань коло питань,

які потрібно розглянути, значно ширше і потребує застосування знань експерта не лише у війсьній сфері, а й у різних галузях науки. Таких, як встановлення несправностей військового транспортного засобу, установлення відповідності дій військовослужбовця, визначення причини виникнення пожежі на військовому об'єкті, встановлення групової приналежності вибухової речовини та слідів зброї та ін. Тобто більшість військових експертиз і досліджень, які проводяться в Харківському НДІСЕ, мають комплексний характер і виконуються як комплексні судові експертизи.

В сучасних умовах сьогодення також відбувається реформування законодавства України щодо зміцнення військової дисципліни та правопорядку в Збройних Силах та військових формуваннях України, направлених на зниження кількості правопорушень у військовій сфері.

Експертна практика Харківського НДІСЕ свідчить про значне підвищення кількості кримінальних проваджень, пов'язаних з адміністративними правопорушеннями. У юридичній літературі зазначено, що адміністративна відповідальність визначається як «форма юридичної відповідальності військовослужбовця за правопорушення, яке не пов'язане з виконанням службових обов'язків та не є кримінально караним», а дисциплінарна відповідальність є «особистою відповідальністю військовослужбовців за проступки, пов'язані з порушенням військової дисципліни, норм моралі та військової честі» [2]. Але відповідно до наказу Міністерства оборони України № 604 військовим адміністративним правопорушенням вважається «правопорушення, вчинене військовослужбовцем, що тягне за собою адміністративну відповідальність, визначену главою 13–Б Кодексу України про адміністративні правопорушення» (далі – КУпАП) [3].

З метою удосконалення чинного адміністративного законодавства України щодо запобігання та протидії вчинення правопорушень військовослужбовцями та прирівняними до них особами і посилення їх відповідальності, до глави 13–Б КУпАП внесений окремий розділ: «Військові адміністративні правопорушення», який містить 11 статей. Наведений у главі 13–Б КУпАП перелік протиправних дій чи бездіяльності військовослужбовців свідчить про існування суспільної небезпеки та шкоди, які підривають авторитет і боеготовність Збройних Сил та інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України, де загальним об'єктом військових адміністративних правопорушень (які передбачені ст. 172–10–172–20 КУпАП) є порядок проходження військової служби, встановлений чинним законодавством України. Цей порядок зобов'язує військовослужбовців та прирівняних до них осіб: виконувати законні вимоги командира (начальника); не залишати самовільно військової частини або місця служби; не допускати знищення або пошкодження військового майна; дбайливо ставитися до військової служби; дотримуватися правил несення бойового чергування та прикордонної служби; дотримуватися правил поведінки із зброєю, а також речовинами та предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення; використовувати службові повноваження особи лише в службових цілях, та дотримуватися правил поведінки під час служби та поза нею [6].

Аналіз та визначення саме загального порядку проходження військової служби, встановленого чинним законодавством України, є одним з питань, що часто зустрічається і досліджують експертами під час проведення військової експертизи. А тому військова експертиза має значну роль при проведенні досліджень у справах про військові адміністративні правопорушення.

Резюмуючи, треба зазначити, що в процесі становлення та формування нового самостійного виду – судової військової експертизи, треба урахувати специфічність використання спеціальних знань, специфічність об'єктів і методів експертного аналізу при дослідженні порушень загального порядку проходження військової служби.

Розроблення ключових категорій судової військової експертизи є важливим, але не єдиним завданням на шляху формування та розвитку даного роду судової експертизи. Важливу роль відіграє розроблення її методичних основ. Водночас, багато положень потребують заглибленого й систематизованого теоретичного обґрунтування і розвитку.

Судова військова експертиза, як і будь-який клас (рід) судової експертизи, ґрунтується на певних наукових основах – теоретичних і методичних положеннях. Науковою основою судової військової експертизи є своєрідна, інтеграційна прикладна галузь комплексних знань, що формується, і яка вже пройшла визначений шлях становлення і розвитку. Її зміст і деякі загально-методичні положення знайшли відображення в спеціальній літературі та наукових розробках, перші спроби з яких зроблені фахівцями Харківського НДІ судових

експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса. Разом із тим, слідча, судова й експертна практика вимагають подальшого вирішення багатьох проблем теоретичного, процесуального, методичного й організаційного характеру та чекають подальшого свого вирішення і стосуються питань збирання, дослідження, узагальнення, аналізу, систематизації та оцінювання доказів у процесі розслідування справ, та виконання судових військових експертиз, розробленням профілактичних рекомендацій із попередження ймовірних порушень правил та порядку несення військової служби.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Від 5 квітня 2001 № 2341–III (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 15.02.2019).
2. Военный энциклопедический словарь. М. : Эксмо, 2007. 1024 с.
3. Про затвердження Інструкції з надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, військові адміністративні правопорушення та адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, порушення військової дисципліни та їх облік у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту : наказ МО України № 604 від 29.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1451-18> (дата звернення: 15.02.2019).
4. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 № 53/5 : наказ Міністерства юстиції України від 27.07.2015 № 1350/5. *Офіц. вісник України*. 2015 № 58. Ст. 1921.
5. Чупрун В. Т. Щодо введення нового виду судової експертизи – «військова». *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : збірник наук. праць. Х. : Право, 2015. Вип. 15. С. 210.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 1984, додаток до № 51. Ст. 1122. Вводиться в дію Постановою Верховної Ради Української РСР № 8074–10 від 07.12.84, *Відомості Верховної Ради України* 1984, додаток до № 51. Ст. 1123. Із змінами, внесеними згідно з Указами ПВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10> (дата звернення: 28.02.2019).
7. Про судову експертизу : закон України від 25 лютого 1994 № 4038-хІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994 № 28, зі змінами, внесеними згідно із Законами № 4652–VI (4652–17) від 13.04.2012, *Відомості Верховної Ради України*, 2013, № 21. Ст. 208 № 4711–VI (4711–17) від 17.05.2012, *Відомості Верховної Ради України*, 2013 № 14. Ст. 89. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 21.02.2019).